

Rikosseuraamuslaitoksen lausunto Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset –työryhmämietinnöstä

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on pyytänyt lausuntoa työryhmämietinnöstä seuraavilta Risen yksiköiltä:

- o Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikkö
- o Etelä-Suomen Rikosseuraamusalueen aluekeskus
- o Länsi-Suomen Rikosseuraamusalueen aluekeskus
- o Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen aluekeskus
- o Asiakastietojärjestelmä Roti
- o Keskushallintoyksikön eräät tehtäväalueet

Määräpäivään 5.4.2018 mennessä lausunnon toimittivat kolme aluekeskusta sekä yksittäiset Keskushallintoyksikön virkamiehet.

Rikosseuraamusalueiden kannanotot on sellaisenaan liitetty Rikosseuraamuslaitoksen lausuntoon ja tärkeimmistä näkökohdista on tehty yhteenveto. Lisäksi on tehty yhteenveto virkamiesten yksittäisistä kommentteista.

Rikosseuraamusalueiden lausunnot

Pääsääntöisesti lausijat pitivät ehdotusta ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksista tervetulleena mahdollisuutena, vaikkakin hankkeessa nähtiin myös uhkia taikka vaikeasti saavutettavissa olevia tavoitteita. Keskeinen esiin noussut huolenaihe rikosseuraamusalueiden lausunnoissa oli seuraamukseen tuomittavien todennäköinen päihdeongelma, joka merkittäväällä tavalla vaikeuttaisi valvonnan täytäntöönpanoa. Pelättiin, että valvontaan asetettuja olisi vaikea saada tulemaan valvontatapaamisiin eikä heille olisi mahdollista saada kunnallisia päihdepalveluita, johtuen mm. jonotusajoista ja kuntien erilaisista kriteereistä hoitoon pääsulle.

Itä- ja Pohjois-Suomen alueen lausunnossa nähtiin, että valvontarangaistus olisi valvontaa tarkoituksenmukaisempi oheisseuraamus päihdeongelmalliselle kohderyhmälle, koska se tarjoaisi valvontaa ja yhdyskuntapalvelua tuntuvamman tuen, kontrollin ja kuntoutuksen. Vaikkakin valvontarangaistuksella voitaisiin tukea tuomittua, ei ehdotusta tule Risen näkökulmasta viedä eteenpäin. Valvontarangaistus oheisseuraamuksena saattaisi johtaa lyhyiden vankeustuomioiden määrän kasvuun eikä tätä voida pitää Rikosseuraamuslaitoksen strategian mukaisena.

Itä- ja Pohjois-Suomen alueen lausunnossa pohdittiin kuitenkin ansiokkaasti nykyisten yhdyskuntaseuraamusten aseman selkiinnyttämistä ja haluttiin selvittää ne pullonkaulat, jotka estävät yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen nykyistä mittavamman käytön. Tämä on tärkeä näkökohta ja tulisi ottaa huomioon uutta seuraamusta valmisteltaessa. Myös alueen esiin nostama huoli seuraamusten vähäisen käytön aiheuttamasta työn pirstaloitumisesta, joka voi johtaa osaamisvajeeseen yhdyskuntaseuraamustoimistoissa, on aiheellinen. Yhdyskuntapalvelun käyttö ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena ei kuitenkaan Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksen mukaan ole vähäistä, kuten Itä- ja Pohjois-Suomen lausunnossa nähdään. Risen tilastojen mukaan noin joka viidenteen yli 8 kk pituiseen (aiemman säännöksen mukaan yli 12 kk pituiseen) ehdolliseen tuomioon on liitetty oheisseuraamuksena yhdyskuntapalvelu. Aiempina vuosina jopa lähes joka kolmanteen yli 8 kk pituiseen ehdolliseen tuomioon on liitetty oheisseuraamuksena yhdyskuntapalvelu.

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 Helsinki

Puhelin
029 56 88500

Faksi
029 56 65440

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Www-osoite
rikosseuraamus.fi

vankilatute.fi

Itä- ja Pohjois-Suomen alue nosti myös esiin mahdollisuuden antaa täytäntöönpanoviranomaisille nykyistä tuntuvampi rooli ratkaista yhdyskuntaseuraamusten käyttö lyhyissä ehdottomissa vankeusrangaistuksissa. Suomessa olisikin tarkoituksenmukaista kehittää järjestelmää tähän suuntaan, ottamalla mallia esimerkiksi Norjasta.

Länsi-Suomen alue piti ehdotusta pääosin hyvänä, mutta näki kriittisenä kohtana seuraamusselvitysten pyytämiseen liittyvän käytännön. Rikoslakiin ehdotettu tarkennus ei alueen näkökulman mukaan ole riittävä ohjaamaan syyttäjän harkintaa seuraamusselvityksen pyytämisestä. Näkökulmaan voi osittain yhtyä, mutta samanaikaisesti on tärkeää säilyttää tietty joustavuus niin lausunnon pyytämismenettelyissä kuin tuomitsemiskäytännöissä. On vaikea määritellä tarkoin milloin syyttäjän tulisi pyytää seuraamusselvitys 21-vuotta täyttäneen valvontaan liittyen.

Lännen alueen lausunnossa nostetaan myös esiin tarve seuraamukselle, joka voitaisiin tuomita sellaisille syytetyille, jotka eivät vakavan päihderiippuvuuden vuoksi sovellu yhdyskuntapalveluun, eivätkä edes saavu seuraamusselvityshaastatteluun, jolloin voitaisiin harkita valvontarangaistuksen mahdollisuutta.

Yhteenveto virkamiesten yksittäisistä kommentteista

Työryhmän mietintö sai kiitosta huolellisesta valmistelusta. Esitystä pidettiin järkevänä ja uusimisriskiin liittyvää tuomitsemisen tarkoituksenmukaisuusharkintaa pidettiin hyvänä. Keskeisenä riskinä resurssien riittävyyden ohella pidettiin valvontaan valikoitumista. Miten varmistetaan se, että seuraamukseen valikoituvat juuri ne, joiden kykyä elää rikoksetonta elämää voitaisiin parhaiten tukea valvontaseuraamuksella? Nähtiin kuitenkin, että mietintö tarjoaa tähän kysymykseen vastauksen. Vastaajat pitivät eräänä tärkeänä näkökulmana tietojärjestelmien yhteensopivuutta mahdollisen uuden seuraamuksen kanssa. Nähtiin olevan tarkoituksenmukaista, että seuraamus olisi sisällöltään siinä määrin nuorten ehdollisen valvonnan kaltainen, että voitaisiin hyödyntää olemassa olevia tietojärjestelmän ratkaisuja. Toisena vaihtoehtona nähtiin että, laki tulisi voimaan aikaisintaan samanaikaisesti uuden asiakastietojärjestelmän (Roti) käyttöönoton kanssa.

Mikäli työryhmän pohdinta siitä, että koeaika ja valvonta-aika ovat toisistaan riippumattomia johtaa käytännön toimenpiteisiin, toivottiin että tulkinta olisi jatkossa sama myös nuorten valvonnassa.

Kommenteissa nousi esiin epäily siitä, että uusia rangaistusmuotoja ei käytettäisi ja siksi niiden kehittäminen ei välttämättä olisi tarkoituksenmukaista. Samanaikaisesti nähtiin kuitenkin, että ehdollista vankeutta tulisi ankaroittaa, koska kansalaiset eivät koe sitä rangaistukseksi.

Esiin nostettiin myös joitain vartenotettavia kysymyksiä. Miten tuleva sote-uudistus vaikuttaa palveluntuottajakenttään? Voiko puhua A-klinikoista, kun jatkossa maakunta voi määritellä hoidon annettavaksi aivan toisen tahon toimesta? Miten ja kenen kanssa arvioidaan päihdehoidon tarve? Voivatko palvelujärjestelmän jonot aiheuttaa viivästymisiä täytäntöönpanossa? Miten varmistamme, että myös haja-asutusalueilla järjestyy päihdehoitoa? Voimmeko maksaa vain yhden seuraamusmuodon päihdepalvelut – tämä ei edistä yhdenvertaisuutta? Entä vieraskielisten tuomittujen päihdepalvelujen saatavuuden varmistaminen?

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 Helsinki

Puhelin
029 56 88500

Faksi
029 56 65440

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Www-osoite
rikosseuraamus.fi

vankilatuote.fi

Muita huomioita

Suomen nykyisestä yhdyskuntaseuraamusjärjestelmästä puuttuu uskottava, kuntouttavia elementtejä sisältävä yhdyskuntaseuraamus 21 -vuotta täyttäneille. Nuorten tilanne on yhdyskuntaseuraamusten kattavuuden näkökulmasta hyvä, koska niin alaikäisille kuin 18 -vuotta täyttäneille on olemassa vaihtoehtoja. Vankeudelle vaihtoehtoisia yhdyskuntaseuraamuksia on peräti kaksi, ja myös selkeä "back door" vaihtoehto, eli valvottu koevapaus, on olemassa, vaikka sitä ei luetakaan yhdyskuntaseuraamusten piiriin. Ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena tuomittava yhdyskuntapalvelu suuntautuu tehdyn selvityksen mukaan tietyn rikosprofiilin omaaviin tuomittuihin. Niille rikoksista epäillyille, joiden rikosten tekeminen liittyy päihteiden ongelmakäyttöön ja laajemmin epäsosiaaliseen elämäntapaan sekä näiden mukanaan tuomaan elämänhallinnan puutteeseen, ei lainsäädännöstä löydy sopivaa yhdyskuntaseuraamusta, ellei ehdollista vankeutta pidetä sellaisena.

21 -vuotta täyttäneiden valvonnan avulla voitaisiin vaikuttaa useampaan kuin yhteen ehdolliseen vankeustuomioon tuomittujen kykyyn hakeutua yhteiskunnan palveluiden piiriin ja heitä voitaisiin Rikosseuraamuslaitoksen omilla ohjelmilla ja muilla toimenpiteillä tukea kohti rikoksetonta ja päihteetöntä elämää. Asiakasryhmä olisi tuki vaativa, heidän kykynsä pitää kiinni sovitusta aikatauluista voisi olla rajallinen ja yhteydenpidossa valvojaan saattaisi ilmetä ongelmia. Kyseinen asiakasryhmä ei kuitenkaan olisi vieras Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöille. Haastavuudessaan kyseinen asiakasryhmä saattaa nykytilassa jäädä tarvitsemiensa palveluiden ulkopuolelle, koska pitkäjänteinen työskentely heidän kanssaan onnistuu harvoin. Rikosseuraamuslaitoksen asiantuntemus olisi siten hyödyllistä ja todennäköisesti ainakin osa tuomituista voisi hyötyä ehdotetun kaltaisesta seuraamuksesta, kun ajatellaan sosiaalista selviytymistä.

Kansainvälinen vertailu

Vaikkakaan ei ole välttämätöntä, että pohjoismaiden kesken on samanlainen sanktiojärjestelmä, on kuitenkin selvää että siitä olisi tiettyjä etuja. Esimerkiksi Ruotsin suojelevalvonta, joka on suunnattu täysi-ikäisille, voidaan siirtää Ruotsista Suomeen täytäntöön pantavaksi. Koska ko. seuraamus on Suomen ehdollisen vankeuden valvonnan (nuorten) kaltainen, viedään Ruotsista siirretyt suojelevalvontaan tuomitut asiakastietojärjestelmään ja täytäntöönpanoon nuorten ehdollisen vankeuden valvontoina. Tämä ei ole aivan ongelmatonta.

Ruotsin rangaistusjärjestelmää koskevassa kokonaisuudistuksessa on ehdotettu muutoksia, jotka toteutuessaan olisivat osaltaan samankaltaisia kuin ehdotettu 21 -vuotta täyttäneiden valvonta. Myös Norjan yhdyskuntarangaistus kattaa aikuisille tuomittavan, kuntouttavia elementtejä omaavan yhdyskuntaseuraamuksen. Tanskassa on käytössä yhdistelmäseuraamus, jossa lyhyeen ehdottomaan vankeuteen voidaan liittää kuntouttava valvonta (tilsyn). Olisikin käytännöllistä, että myös Suomessa olisi selkeästi aikuisille suunnattu muu kuin vankeudelle vaihtoehtoinen yhdyskuntaseuraamus, varsinkin koska kansalaisten siirtyminen maasta toiseen jatkossakin todennäköisesti lisääntyy.

Uusi seuraamus mahdollistaisi nykyistä paremmin aikuisille tuomittavien valvontojen siirron Suomen ja muiden EU-maiden välillä EU:n puitepäätöksen ja Suomen lainsäädännön mukaisesti (Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta tuomioihin ja valvontapäätöksiin valvontatoimenpiteiden ja vaihtoehtoisten seuraamusten valvomiseksi tehty neuvoston puitepäätös 2008/947/YOS). Nykytilanne on ongelmallinen, koska Suomessa ei tällä hetkellä ole monen EU-maan käyttämää aikuisille taikka 21 -vuotta täyttäneille suunnattua valvontaseuraamusta. Tämä myös heikentää kansalaisten yhdenvertaisuutta EU:n sisällä.

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 Helsinki

Puhelin
029 56 88500

Faksi
029 56 65440

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Www-osoite
rikosseuraamus.fi

vankilatute.fi

Koeajan ja valvonta-ajan välinen suhde

Rikosseuraamuslaitos noudattaa nykyään täytäntöönpanossa käytäntöä, jonka mukaan nuoren ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena tuomittava valvonta ei voi jatkua koeajan päätyttyä. Työryhmä otti menettelyn oikeellisuuden käsittelyyn ja on varsin perinpohjaisen harkinnan jälkeen tullut siihen tulokseen, että säädöksissä ei löydy perusteita menettelytavalle. Vaikuttaakin siltä, että valvonta-aikaa ja koeaikaa tulee jatkossa tarkastella toisistaan riippumattomina. Käytännön soveltaminen voitaisiin aloittaa täytäntöönpanotyössä jo nyt. Rikosseuraamuslaitos näkee tulokseen vahvuudeksi sen, että näin voitaisiin varmistaa valvonnan täysmittainen jatkuminen riippumatta esimerkiksi hovi-oikeuskäsittelyn kestosta.

Kustannukset

YksL 12 § mukaan yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävät tukitoimet on sovittava yhteen. Tuolloin kunta vastaa kunnallisten peruspalvelujen kustannuksista ja Rise yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvien toimintojen kustannuksista.

Ehdotettuun seuraamukseen liittyvän päihdehoidon kustannukset tulisivat tämän jaon mukaan Rikosseuraamuslaitoksen maksettavaksi. Tämä olisikin välttämätöntä hoidon saamisen varmistamiseksi. Ongelmaksi saattaisi tämän jälkeen nousta muihin seuraamuksiin tuomittujen päihdehoidon saamisen varmistaminen yhdenvertaisesti. Vaikuttaisi epätasa-arvoiselta, että joillekin tuomituille voitaisiin kustantaa päihdehoito Risen toimesta, mutta toisille ei. Päihdehoidon saatavuus vaihtelee paikkakunnittain, joten huolimatta kunnan velvollisuudesta tarjota päihdehoitoa, sitä ei aina ole saatavilla. Voidaan myös katsoa, että rikoksiin syyllistyneiden päihdehoidon saatavuus olisi ensisijaisen tärkeää, eli se pitäisi varmistaa kaikissa olosuhteissa, kaikkien yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen osalta.

21 -vuotta täyttäneiden valvontaan liittyvät kustannukset tulisi arvioida huolellisesti, huolellisemmin kuin työryhmämietinnössä on voitu tehdä. Joissakin Risen lausunnoissa on nostettu esiin pelko siitä, että 21 -vuotta täyttäneiden valvontaa ei käytettäisi lainkaan, toiset ovat huolestuneita siitä, että seuraamusselvityksiä pyydetäisiin syyttäjien toimesta niin isoja määriä, että Risen yksiköt eivät selviytyisi niistä. Onkin erittäin vaikea arvioida miten uusi seuraamus otettaisiin vastaan syyttäjien ja tuomareiden keskuudessa. Olisiko käyttö laajaa vai oletettua vähäisempää? Kuinka paljon seuraamusselvityksiä pyydetäisiin? Miten hyvin asiakkaat sitoutuisivat seuraamukseen? Eräs keino lähestyä ongelmaa olisi selvittää tilannetta kokeilulain turvin, kuten tehtiin yhdyskuntapalvelun ja nuorisorangaistuksen kohdalla. Näin saataisiin käsitys seuraamusselvitysten määrästä, asiakkaiden sitoutumisesta, tuomittujen päihdehoidon tarpeesta ja saatettiin muutenkin kokemusta seuraamuksen tarkoituksenmukaisuudesta. Näin voitaisiin myös arvioida kokonaiskustannukset melko tarkasti ja saatettiin tietoa jonka pohjalta lakia voitaisiin tarkentaa.

Lopuksi

Työryhmämietinnön keskeinen uudistus koskisi 21 -vuotta täyttäneiden valvontaa. Ehdotettu malli ankaroitaisi toistuvasti ehdolliseen vankeuteen tuomittujen seuraamusta. Uusi oheisseuraamus toisi ehdollisten kanssa työskentelyyn myös lisää vaikuttavuutta, kun tavoitteena olisi lyhyiden vankeusrangaistusten vähentäminen ja tuomittujen sosiaalisen selviytymisen kohentaminen. Mietinnössä ehdotetaan myös oheisseuraamuksena käytetyn yhdyskuntapalvelun tuntimäärän nostamista. Tätä on pidetty hyvänä muutosehdotuksena, ja se ankaroitaisi erityisesti pitkiä ehdollisia

Osoite

Lintulahdenkuja 4
00530 Helsinki

Puhelin

029 56 88500

Faksi

029 56 65440

Sähköpostiosoite

kirjaamo.rise@om.fi

Www-osoite

rikosseuraamus.fi

vankilatute.fi

11.4.2018

tuomioita, joita annetaan kohtuullisen vakavista rikoksista. Ehdotettu malli ankaroitaisi siten ehdollista vankeutta sekä toistuvasti tuomittavien että kohtuullisen vakavista rikoksista tuomittavien lainrikkojien kohdalla.

Helsingissä 12.4.2018

Esa Vesterbacka
pääjohtaja

Tiina Vogt-Airaksinen
erityisasiantuntija

LIITTEET

Etelä-Suomen Rikosseuraamusalueen lausunto
Länsi-Suomen Rikosseuraamusalueen lausunto
Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen lausunto

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 Helsinki

Puhelin
029 56 88500

Faksi
029 56 65440

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Www-osoite
rikosseuraamus.fi
vankilatuote.fi

Keskushallintoyksikkö

Viite

Keskushallintoyksikön lausuntopyyntö 20.3.2018

Keskushallintoyksikkö on pyytänyt Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskukselta lausuntoa oikeusministeriön Ehdollisen vankeuden vaihtoehdot –työryhmän mietinnöstä.

Aluekeskus on pyytänyt Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen yhdyskuntaseuraamustoimistoilta, arviointikeskukselta ja vankiloilta lausunnon asiassa. Yksiköt eivät lausuneet asiassa, mutta Helsingin yhdyskuntaseuraamustoimisto toimitti aluekeskuksen tietoon epävirallisesti huomioita, joita tuodaan esille aluekeskuksen lausunnossa.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lausunto

Yhdyskuntaseuraamustoimiston kokemuksia ja näkemyksiä
Ehdotuksen mukaan yli 21-vuotiaille tuomittuun ehdolliseen vankeusrangaistukseen voitaisiin määrätä oheisseuraamuksena valvonta. Seuraavassa tuodaan esille niitä käytännön ongelmia, joita yhdyskuntaseuraamustyössä on havaittu ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnassa.

Asiakkaiden päihdeongelmat vaikeuttavat valvontatapaamisten toteutumista. Päihdeongelmaiset eivät saavu vapaaehtoisesti valvontatapaamisiin. Käytännön työssä suurin osa valvonta-ajasta voikin kuluu siihen, että yhdyskuntaseuraamustoimisto yrittää saada tavattua päihdeongelmaisen henkilön. Tilannetta vaikeuttaa se, että yhdyskuntaseuraamustoimistolla ei ole mahdollisuutta saada sosiaaliviranomaisilta toimeenpanon aikana asiakasta koskevia tietoja, jos asiakas ei ole antanut lupaa tähän.

Kunnallisia päihdehoitoja on varsin usein vaikea saada juuri silloin, kun rangaistus on suoritettavana. Tämä johtuu siitä, että kunnallisissa hoitopaikoissa on omat kriteerit hoitoon pääsulle ja mm. omat jonotusaikansa.

Käytännössä valvonta-ajaksi muodostuu joissain tapauksissa vain muutaman kuukausi. Näin tapahtuu tilanteissa, joissa tuomittu on valittanut hovioikeuteen. Valvonta-aika lasketaan käräjäoikeuden päätöksestä, jolloin hoviin valitettuna valvonta-aika kuluu ilman, että valvontaa on mahdollista

Postiosoite
PL 6
00581 Helsinki

Käyntiosoite
Ristikkokatu 6 A
00580 Helsinki

Puhelin
029 56 81100

Faksi
029 56 81119

Sähköpostiosoite
alke.esra@om.fi

Www-osoite
rikosseuraamus.fi

vankilatute.fi

Dnro 4/021/2018
4.4.2018

aloittaa ilman valvottavan suostumusta. Joissain tapauksissa lausunto on tilattu vasta hovioikeudesta, jolloin Rikosseuraamuslaitoksella ei ole ollut edes mahdollisuutta aloittaa valvontaa aiemmin. On ollut myös tilanteita, joissa Rikosseuraamuslaitokselle ei ole tullut tietoa ei-lainvoimaisesta tuomiosta, jossa valvontaa on määrätty. Näin ollen suostumusta valvonnan aloittamiseen ei ole voitu tiedustella mahdollisesti tulevalta valvottavalta. Nämä seikat tekevät valvontatyöstä haasteellista myös aikuisten valvottavien osalta ja niillä voi myös olla vaikutusta seuraamuksen vaikuttavuuteen.

Taloudellisista vaikutuksista

Työryhmä on pitänyt lähtökohtana enintään 500 uutta täytäntöön pantavaa valvontaa vuodessa koko maassa. Aluekeskus pitää tärkeänä, että arvioitaisiin kuinka paljon uusi ehdollisen vankeuden oheisseuraamus aiheuttaa uusia seuraamusselvityspyyntöjä Rikosseuraamuslaitokselle, jotta voitaisiin arvioida aidosti sen työllistävää vaikutusta.

Riittävät resurssit takaavat laadukkaan seuraamuksen täytäntöönpanon, jossa on riittävästi aikaa erityisesti vaikeasti päihdeongelmaisten asiakkaiden motivointiin ja palveluiden etsimiseen heille oikea-aikaisesti.

Uuden rangaistusmuodon tulevaisuus

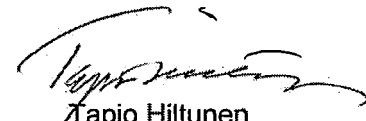
Kuten esityksessä on todettu, uusien yhdyskuntaseuraamusten käyttö on usein ennakoitu suuremmaksi kuin mitä se on tosiasiasa tullut olemaan. Sen vuoksi onkin tärkeää, että tehokkaasti panostettaisiin jo ennakolta uuden rangaistusmuodon tunnettavuuteen syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksessa.

Lisäksi

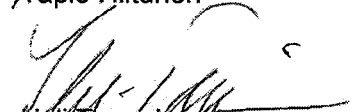
Aikuisten valvontaan sisällytettävän kuntoutuksen ja avohoidon osalta on työryhmämietinnön sivulla 52 todettu, että "Kuntoutukseen ja hoitoon liittyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Rikosseuraamuslaitoksella olisi kuitenkin oikeus saada tarpeelliset tiedot siitä, onko valvottava osallistunut rangaistusajan suunnitelmassa todetuin tavoin kuntoutukseen tai hoitoon. Lain 31 §:n säännökset mahdollistavat tämän." Tässä olisi hyvä olla myös maininta laista henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa, jonka 28 §:n perusteella oikeus tietojen saantiin tosiasiasa määräytyy.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen
talouspäällikkö, aluejohtajan sijaisena

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen
lakimies

Tapio Hiltunen

Heili Tamminen

Postiosoite
PL 6
00581 Helsinki

Käyntiosoite
Ristikkokatu 6 A
00580 Helsinki

Puhelin
029 56 81100

Faksi
029 56 81119

Sähköpostiosoite
alke.esra@om.fi

Www-osoite
rikosseuraamus.fi

vankilatuoite.fi

5.4.2018

Dnro 4/021/2018

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö
Lintulahdenkatu 5
00530 Helsinki

Viite: Lausuntopyyntö 21.3.2018

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto on pyytänyt Rikosseuraamuslaitoksen lausunnon ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset työryhmämietintöön (Mietintöjä ja lausuntoja 2/2018). Keskushallintoyksikkö on varannut Länsi-Suomen rikosseuraamusalueelle tilaisuuden antaa lausuntonsa asiassa ja on pyytänyt aluekeskusta hankkimaan vähintään 2-3 alueensa yhdyskuntaseuraamustoimiston näkemyksen asiassa. Näkemystä on pyydetty kaikista Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen yhdyskuntaseuraamustoimistoista. Lisäksi arviointikeskuksen johtajalle ja muille niin vankiloiden kuin yhdistelmäyksiköiden johtajille on varattu tilaisuus mahdollisia kommentteja varten. Ainoastaan Turun yhdyskuntaseuraamustoimisto on toimittanut näkemyksensä asiassa.

Ehdotetut muutokset

Länsi-Suomen rikosseuraamusalue pitää pääosin hyvänä työryhmän esitystä, jonka mukaan ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksia koskevaa järjestelmää täydennettäisiin siten, että myös 21 vuotta täyttäneenä rikoksen tehneelle syytetylle voitaisiin tuomita ehdollisen vankeuden oheisseuraamukseksi valvonta, jos se olisi tekijän aikaisempi rikollisuus, hänen henkilökohtaiset olonsa ja rikokseen johtaneet seikat huomioon ottaen tarpeen uusien rikosten ehkäisemiseksi. Tällä hetkellä osa valvonnan tarpeessa olevista asiakkaista jää valvonnan ulkopuolelle, koska ovat täyttäneet 21 vuotta.

Esityksen kriittisenä kohtana aluekeskus pitää Turun yhdyskuntaseuraamustoimistonkin lausunnossaan esiin nostamaa syyttäjien seuraamusselvitysten pyytämisen liittyvää käytäntöä. Myöskään työryhmä itse ei ole osannut riittävän selkeästi avata, missä tapauksissa seuraamusselvitystä tulisi pyytää eikä arvioida lainmuutosten johdosta pyydettyjen lausuntojen lukumäärää, kun selvitetään 21 vuotta täyttäneen osalta valvonnan tarpeellisuutta. Jääkin vaikutelma, että rikoslakiin ehdotettu rikoksen uusijoihin selvitykset rajaava tarkennus ei ohjaa syyttäjän harkintaa riittävästi. Hieman samankaltainen tilanne oli silloin kun säädettiin laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä (633/2010) ja tilanne johti suoraan lausuntopyyntövyöryyn.

Aluekeskus pitää perusteltuna, että valvonnan sisältö vastaisi pääpiirteissään nykyistä nuorten ehdollisen vankeuden valvontaa kuitenkin aikuisiin rikosentekijöihin liittyvät erityispiirteet huomioiden. Valvontatapaamisia sekä sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä ehdotettua enintään 30 tunnin osallistumista kuntoutukseen tai avohoitoon voidaan pitää perusteltuina valvontaan sisältyvinä elementteinä ja oleellisina tekijöinä uusintarikollisuuteen vaikuttamisen ja ehdollisen vankeusrangaistuksen vaikuttavuuden näkökulmasta erityisesti, mikäli työnjaollinen resurssien jako päihdekuntoutusta tai avohoitoa järjestävän tahon ja Rikosseuraamuslaitoksen kanssa ovat toteutettavissa järkevässä suhteessa.

Törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta aiheutuvien seuraamusten osalta voidaan yhtyä työryhmän esittämään (ehdotuksen s.53). Todettakoon kuitenkin, että valvonta-ajan pidentymistä ei ole koettu kovinkaan toimivaksi seuraamukseksi nuorten valvonnassa, sillä valvontaan sitoutumaton valvottava ei yleensä sitoudu myöskään pidennettyyn valvontaan tai vähintäänkin sitouttaminen on haastavaa. Tältä osin esitys on epä johdonmukainen. Toisaalta todetaan, että velvollisuuksien rikkomisen seuraamusten tulisi olla tuntuvampia kuin nuorten valvonnassa ja toisaalta päädytään ehdottamaan täsmälleen samoja nuorten valvonnassa käytössä olevia reagoitikeinoja. Sähköisen valvonnan osalta voidaan yhtyä työryhmän esittämään.

Työryhmän ehdotusta oheisseuraamuksena tuomittavan yhdyskuntapalvelun enimmäismäärän nostamiseksi nykyisestä 90 tunnista 120 tuntiin voidaan pitää onnistuneena. Tällä voitaisiin entistä paremmin taata rikoksen moitittavuutta vastaava rangaistuksen ankaroituminen asteittain ja pienentää ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välistä eroa seuraamusten ankaruutta vertailtaessa sekä lisätä ohjelmatyön tehokkaampaa käyttöä.

Lisäksi todettakoon, että nähtäisiin tarvetta ehdotuksessa kuvatulle 21 vuotta täyttäneiden valvonnan sisältöjä tarkoittavalle seuraamukselle, joka soveltuisi niille syytetyille, joiden ei katsota – lähinnä päihdeongelman vuoksi – soveltuvan yhdyskuntapalveluun tai jotka eivät edes saavu yhdyskuntapalvelun soveltuvuutta arvioivaan seuraamusselvityshaastatteluun. Tavoittamattomuuden taustalla voi nimenomaan olla juuri päihdeongelmaan ja muuhun sosiaaliseen selviytymiseen liittyvät pulmat. Nykylainsäädäntö jättää vaihtoehdoksi näissä tapauksissa tuomita lähinnä lyhyitä ehdottomia vankeusrangaistuksia, vaikka esityksessä mainitun sisältöinen aikuisten valvonta ja avohoito yhdistelmä tukisi todennäköisesti lyhyttä ehdotonta vankeusrangaistusta paremmin syytettyjen sosiaalista selviytymistä sekä lisäisi heidän valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää. Yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus edellyttävät siinä määrin päihdekäytön hallintaa, että ne eivät nyky-muodossaan tulisi tälle kohdejoukolle kyseeseen.

Kirsti Kuivajärvi
Aluejohtaja

Pia Ylikomi
Kehityspäällikkö

3.4.2018

Aluejohtaja
Mika Antikainen
Itä- ja Pohjois-Suomen
rikosseuraamusalue
Aluekeskus
Asemakatu 2
70100 Kuopio

Asia: OM 1/61/2016

Lausunto ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksista

Oikeusministeriön työryhmän ehdotus

Oikeusministeriön asettama työryhmä esittää ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksia koskevaa järjestelmää täydennettäväksi siten, että 21 vuotta täyttäneenä rikoksen tehneelle syyte-tylle voitaisiin tuomita ehdollisen vankeuden oheisseuraamukseksi valvonta. Ehdotettava valvonta voitaisiin tuomita, jos se olisi tekijän aikaisempi rikollisuus, hänen henkilökohtaiset olonsa ja rikokseen johtaneet seikat huomioon ottaen tarpeen uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Valvonnan sisältö vastaisi pääpiirteissään nykyistä nuorten ehdollisen vankeuden valvontaa. Ehdotettavaan oheisseuraamukseen kuuluisi siten aina valvontatapaamisia, joiden lisäksi seuraamukseen voisi sisältyä sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia. Uuteen valvontaseuraamukseen voisi näiden lisäksi sisältyä enintään 30 tuntia osallistumista kuntoutukseen tai avohoitoon.

Ehdotettavan valvonnan kesto olisi yksi vuosi kolme kuukautta. Valvontatapaamisten sekä seuraamukseen kuuluvien tehtävien ja ohjelmien tuntimäärät olisivat samat kuin nykyisessä nuorten valvonnassa.

Työryhmä ehdottaa lisäksi ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena tuomittavan yhdyskuntapalvelun enimmäismäärän nostamista nykyisestä 90 tunnista 120 tuntiin.

RIKOSSEURAAMUSLAITOS

Jyväskylän yhdyskuntaseuraamustoimisto

Käyntiosoite
Cygnaeuksenkatu 1
40100 JYVÄSKYLÄ

Postiosoite
Cygnaeuksenkatu 1
40100 JYVÄSKYLÄ

Puhelin
029 568 0500
050 533 9810

Telekopio
029 568 0509

Sähköpostiosoite
jyvaskyla.ykst@om.fi

Työryhmä on arvioinut, että ehdollinen vankeus toimii nykyisellään kohtuullisen hyvin pelotteena ja varoituksena. Vain yksi viidestä tuomitaan useampaan kuin yhteen ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Uudistuksen tavoitteena olisi ehdollisen vankeuden vaikuttavuuden lisääminen uusimisiriskin vähentämiseksi sekä ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen välisen portaan madaltaminen. Vaikuttavuutta haetaan lisäämällä ehdollisen vankeuden vaatimusta konkreettisella sisällöllä.

Rikokseen 21 vuotta täytettyään syyllistyneen valvonnan kriteereinä olisivat tekijän aikaisempi rikollisuus, hänen henkilökohtaiset olonsa ja rikokseen johtaneet seikat. Kaikkien edellä mainittujen tekijöiden tulisi täytyä samanaikaisesti. Valvontaseuraamuksen suurin kohdeyryhmä muodostuisi näin ollen henkilöistä, joilla olisi vakavan päihdeongelman ja/tai syrjäytymisuhan vuoksi ilmeinen riski syyllistyä rikoksiin tulevaisuudessakin. Työryhmän arvion mukaan valvontaseuraamuksia olisi vuosittain 300 – 500. Valvonta noudattelisi sisällöltään ja kestoltaan voimassa olevaa ehdollisesti rangaistujen nuorten valvontaseuraamusta. Nuorten valvonnasta poiketen yli 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomitun valvonta voisi sisältää lisäksi kuntoutusta tai hoitoa enintään 30 tuntia. Valvonta sinällään ei edellyttäisi tuomitun suostumusta; valvontaan sisältyvän kuntoutuksen tai hoidon lähtökohtana olisi kuitenkin tuomitun suostumus, jota selvitettäisiin seuraamusselvityksessä.

Ehdollista vankeutta voidaan tehostaa ilman valvontaseuraamustakin

Yhdyskuntaseuraamusten käyttöä tulisi lisätä. Vastoin kriminaalipoliittisia tavoitteita viime vuosien kehitys osoittaa, että yhdyskuntapalvelun käyttö on vähentynyt merkittävästi ja vuonna 2011 käyttöön otetun valvontarangaistuksen määrät ovat jääneet ennakoitua vähäisemmäksi puhumattakaan nuorisorangaistuksesta. Yhdyskuntapalvelutuomioiden määrä on vähentynyt kolmanneksella 2010-luvulla (vuonna 2011: 2496 ja vuonna 2016: 1639). Samaan aikaan lyhyiden vankeusrangaistusten osuuden kasvaminen vankiloissa herättää kysymyksen yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen käyttöasteesta. Vuonna 2017 vangeista 53 % oli vankilassa enintään kuusi kuukautta. Yhdyskuntapalvelun käyttöaste muuntokelpoisista ehdottomista vankeusrangaistuksista on laskusuunnassa. Vuonna 2016 käyttöaste oli 32,5 %, ja alueelliset erot eri hovioikeuspiirien välillä olivat huomattavia. Koko 2000-luvun jatkunut kehitys yhdyskuntaseuraamuksia suorittavien huomattavasti korkeammasta määrästä vankeihin verrattuna on taittunut vuonna 2015. Nyt vankeja on enemmän kuin yhdyskuntaseuraamuksia suorittavia. (Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus 2017, 26, 27).

Riskinä on, että ehdotettu uusi valvontaseuraamus vaikeuttaa yhdyskuntaseuraamusten välistä lajivalintaa syyteharkinnassa, seuraamusselvitysvaiheessa ja rangaistusta määrättäessä. Valvontaan tuomitsemisen lähtökohta oheisseuraamuksena on erilainen kuin oheissakon tai yhdyskuntapalvelun. Rikoksen 21 vuotta täytettyään tehneen valvonta perustuisi yksilölliseen harkintaan rikosten uusimisiriskistä ja valvonnan mahdollisuudesta ehkäistä uudet rikokset. Oheissakkoa ja yhdyskuntapalvelua taas käytettäisiin tilanteissa, joissa ehdollinen vankeus yksin olisi riittämätön. Kun puhutaan ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välisestä korkeasta kynnyksestä, on se osin ristiriitaista sen kanssa, kuinka paljon yhdyskuntapalvelua käytetään nykyisin ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena. Vuonna 2016 yhdyskuntapalvelua tuomittiin oheisseuraamuksena ainoastaan 295 tapauksessa, kun ehdollisten vankeusrangaistusten kokonaismäärä oli 12 756. Yhdyskuntapalvelua on mahdollista käyttää oheisseuraamuksena vähintään kahdeksan kuukauden ehdollisessa vankeusrangaistuksessa. Näin ollen yhdyskuntapalvelu mahdollistaa nykyiselläänkin porrasvaikutelman madaltamisen. Oheissakkoa käytettiin yhdyskuntapalvelua huomattavasti enemmän; 40 %:ssa ehdollisia rangaistuksia.

Ensisijaisesti tulisi vahvistaa tälläkin hetkellä käytössä olevan yhdyskuntapalvelun asemaa ja toissijaisesti selvittää valvontarangaistuksen käytettävyyttä ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena. Työryhmän ehdotus ehdollisen vankeuden ohessa tuomittavan yhdyskuntapalvelun enimmäistuntimäärän nostamisesta 90 tunnista 120 tuntiin on perusteltua. Sen lisäksi laajentaisin ehdollisen vankeuden oheisseuraamusvalikoimaa mieluummin valvontarangaistuksella kuin valvonnalla. Molemmat, yhdyskuntapalvelun käyttöalan laajentaminen ja valvontarangaistuksen sisällyttäminen oheisseuraamuksiin madaltaisivat ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välistä (oletettua) kynnystä ja tehostaisivat ehdollisen vankeuden vakuuttavuutta ja vaikuttavuutta. Sekä yhdyskuntapalveluun että valvontarangaistukseen on mahdollista sisällyttää yksilölliseen harkintaan perustuen uusimisriskiin vaikuttavaa työskentelyä ja päihdehoitoa. Ehdollisen vankeuden ohessa tuomittava valvontarangaistus kohdentuisi heille, jotka eivät päihdeongelmansa vuoksi soveltuisi yhdyskuntapalveluun. Valvontarangaistukseen on tälläkin hetkellä mahdollista kytkä laitoksessa toteutettavaa päihdehoitoa.

Sekä yhdyskuntapalvelu että valvontarangaistus ovat intensiteetiltään ja sisällöltään sitouttavampia kuin pelkkä valvonta. Ne tosin edellyttävät rikoksesta epäillyn omaa suostumusta. Mikäli tuomittu ei sitoudu ehdollisen vankeuden ohessa määrättyyn valvontaan, saattaa vuoden ja kolmen kuukauden valvonta-ajasta kulua suurin osa valvottavan tavoittamisyriyksiin. Tällöin seuraamus jää vaikuttavuudeltaan ja vakuuttavuudeltaan kovin ohueksi. Myös hoidollisten elementtien mukaan ottaminen jää näissä tilanteissa teoreettiseksi. Etenkin, kun päihdehuoltolain mukaiset kuntoutusmahdollisuudet vaihtelevat paikkakunnittain suuresti. Jos valvottava rikkoisi törkeästi valvonnan velvollisuuksia, mikä tarkoittaisi valvontatapaamisten toistuvaa laiminlyöntiä, olisi ankarin seuraamus tuomioistuimen mahdollisuus pidentää valvonta-aikaa kuudella kuukaudella. Valvonnan törkeän velvollisuusrikkomuksen sanktiointia työryhmän ehdottamalla tavalla ei voida pitää vakuuttavana, kun kysymyksessä olisi toistuvasti ehdollisiin vankeusrangaistuksiin tuomitut aikuiset. Käytännössä se tarkoittaisi, että valvoja jatkaisi valvontaansa sitoutumattoman asiakkaan tavoittamista.

Ehdollinen vankeus toimii edelleen vakavana varoituksena neljälle viidestä siihen tuomituista. Ehdotettuun uuteen valvonnalliseen oheisseuraamukseen tuomittaisiin työryhmän arvioin mukaan enintään 500 tapausta vuosittain, mikä tarkoittaisi 3,2 miljoonan euron lisäkustannuksia ollen tuomittua kohden 6 400 euroa. Ehdotettu uusi valvontaseuraamus kohdentuisi sille viidesosalle, joilla on aiempia ehdollisia rangaistuksia ja joiden rikokseen syyllistymisen uusimisriskiä selittää todennäköisimmin päihdeongelma. On selvää, että tässä kohderyhmässä on heitä, joilla ei ole edellytyksiä suoriutua lyhyestäkään yhdyskuntapalvelusta päihderiippuvuuden vuoksi. Samasta syystä heillä on todennäköisesti hyvin suuria vaikeuksia sitoutua valvontaseuraamukseen sen mahdollistamasta hoidollisesta elementistä huolimatta. Valvontarangaistus olisi tälle kohderyhmälle tarkoituksenmukaisempi oheisseuraamus, koska se tarjoaa valvontaa ja yhdyskuntapalvelua tuntuvamman tuen, kontrollin ja kuntoutuksen.

Nykyisten yhdyskuntaseuraamusten aseman selkiennyttäminen ennen seuraamuslajien lisäämistä

Ajankohtaisempaa kuin ehdollisen vankeuden tehostamispyrkimykset on keskittyä olemassa olevien yhdyskuntaseuraamusten aseman vahvistamiseen ja käytön lisäämiseen ja tukea tältä osin resurssien kehittymistä sekä Rikosseuraamuslaitoksessa että tuomioistuimessa. Riskinä on, että seuraamusten lajivalinta vaikeutuu keskenään lähellä olevien rangaistusten välillä. Lajivalinnan vaatavuutta lisää osaltaan erityisestävyyden edellyttämä yksilöllinen harkinta preventiivisyyden rinnalla. Harkinnassa ei tule unohtaa myöskään yhdyskuntaseuraamustoimistojen kykyä hallita lisääntyvien ja käytöltään mahdollisesti vähäiseksi jäävien seuraamusten täytäntöönpanoa. Viime vuosina yhdyskuntaseuraamustyö on muuttunut mm. valvonta-

rangaistuksen, seuraamusselvitysten ja siviiliarvioinnin myötä. Työn pirstaloituminen ja osittain vähällä käytöllä olevien seuraamusten täytäntöönpanotyön hallinta lisäävät henkilöstön kuormittavuutta etenkin pienissä toimistoissa. Osaamista on vaikea kehittää, jos työ sirpaloituu ja kokemusten karttumisen säännöllisyys vaihtelee.

Nykyisillä yhdyskuntaseuraamuksilla on mahdollisuus lisätä yhteiskunnallista vaikuttavuutta selvittämällä ne pullonkaulat, mitkä estävät yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen nykyistä mittavamman käytön. Tämän selvitystyön tekeminen on ensisijaista ennen uusien yhdyskuntaseuraamusten lainsäätämistä. Vasta kun, olemmassaolevia yhdyskuntaseuraamuksia käytetään riittäväällä laajuudella, on syytä edetä selvittämään uusien vankeudelle vaihtoehtoisten seuraamusten tarvetta. Samalla kun seuraamustyyppien kehittämisessä painottuvat yhä enemmän erityisestävät vaikutukset, tulisi Suomessakin pohtia täytäntöönpanoviranomaisen nykyistä tuntuvampaa roolia ratkaista yhdyskuntaseuraamusten käyttö lyhyissä ehdottomissa vankeusrangaistuksissa. Valvottu koevapaus on jo askel tähän suuntaan.

Tuula Tarvainen
johtaja
Jyväskylän yhdyskuntaseuraamustoimisto
ja Laukaan vankila